

УДК 374 (477):7.071.1Баконій
В 68

Аліна ВОЛОЩУК,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва
Закарпатської академії мистецтв,
кандидат педагогічних наук, доцент,
м. Ужгород, Україна

ТРАДИЦІЇ ВИХОВАННЯ ТА ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В МИСТЕЦЬКО- ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ ХУДОЖНИКА- ПЕДАГОГА ЗОЛТАНА БАКОНІЯ

Волощук А. В. Традиції виховання та духовного розвитку особистості в мистецько-педагогічній системі художника-педагога Золтана Баконія. У статті розглядається спадкоємність традицій розвитку особистості засобами образотворчого мистецтва фундаторами закарпатської школи живопису Й. Бокшаєм, А. Ерделі та їх продовження в мистецько-педагогічній діяльності Золтана Баконія.

Ключові слова: художня освіта, образотворче мистецтво, естетичне виховання, духовність.

Волощук А. В. Традиции воспитания и духовного развития личности в художественно-педагогической системе художника-педагога Золтана Бакония. Рассматривается преемственность традиций развития личности средствами изобразительного искусства основателями закарпатской школы живописи И. Бокшаем, А. Ердели и их продолжение в художественно-педагогической деятельности Золтана Бакония.

Ключевые слова: художественное образование, изобразительное искусство, эстетическое воспитание, духовность.

Voloschuk A. Traditions of education and spiritual development of personality in Zoltan Bacony's artistic and pedagogical system. The succession of traditions of personality development with the help of fine art by the founders of Transcarpathian painting school – J. Bocshay, A. Erdely and their continuation in Zoltan Bacony's artistic-pedagogical activity are examined in the article.

Key words: artistic education, fine art, aesthetical education, spirituality.

Постановка проблеми. Важливе значення у формуванні всебічно розвиненої особистості, здатної до активної участі в усіх сферах людської діяльності, має образотворче мистецтво, яке виступає не тільки художнім відображенням життя, але й великим педагогом, вихователем та творцем людської психології, оскільки воно, впливаючи на внутрішній світ особистості, виховує в неї здатність орієнтуватися в навколишньому житті, пробуджує сприйнятливості до прекрасного, стимулює розвиток образного мислення, асоціативної пам'яті, художньої уяви.

Мета статті – проаналізувати традиції духовного розвитку особистості в мистецько-педагогічних системах А. Ерделі, Й. Бокшая та З. Баконія.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розвитку особистості засобами образотворчого мистецтва привертає увагу мистецтвознавців, психологів, педагогів, які відзначають значущість цього виду мистецтва для формування гармонійно розвиненої особистості (А. Бакушинський, Л. Виготський, Н. Ветлугіна, Т. Казакова, Т. Комарова, С. Коновець, Б. Йеменський, Б. Юсов, П. Якобсон та ін.). Науковці зазначають, що саме образотворче мистецтво, звернене до духовної сфери дитини, використовується як підґрунтя для культурного розвитку учнів та формування цілісної творчої особистості.

Естетичне є провідною рисою образотворчого мистецтва, яка проявляється у його здатності приносити естетичну насолоду та виховувати естетичні потреби, смаки, розвивати емоційну чутливість, естетичну культуру особистості тощо. У процесі засвоєння знань з історії образотворчого мистецтва, перегляду слайдів, репродукцій та естетичного оцінювання оглянутих архітектурних ансамблів, живописних полотен і скульптур розвивається ерудиція суб'єкта, формуються його естетичні оцінки, уявлення про естетично довершене, виробляється здатність до повноцінного естетичного сприймання. Естетична культура виступає складовою загальної культури особистості і характеризує здатність і вміння людини емоційно сприймати та оцінювати явища життя і мистецтва, перетворювати природу, навколишній світ і саму себе «за законами краси».

Загальновідомим є феномен закарпатської школи живопису, рівень якої викликає захоплення та слугує взірцем для наслідування майстрами пензля. Фундатори закарпатської школи живопису Й. Бокшай та А. Ерделі свої зусилля спрямували на виховання плеяди молодих талановитих художників та створення місцевої школи живопису. Свідченням є висловлювання Й. Бокшая: «Все, чому ми навчилися від своїх незабутніх учителів в Академії мистецтв, спонукало нас дбати не тільки про особисту творчість, але й про завтрашній день мистецтва, прагнути до організації й утвердження своєї установної школи. Це могло не тільки зберегти продовжити і розвинути досягнуте в нашому мистецтві» [8: 431]. Діяльність Й. Бокшая як викладача образотворчих дисциплін в Ужгородській гімназії, А. Ерделі – в

Ужгородській півчо-учительській семінарії сприяла розвитку хисту до малювання у багатьох учнів, вивела на мистецьку стежину перше покоління майбутньої художньої еліти краю – А. Борецького, В. Габду, Ю. Герца, В. Дван- Шарпотоки, А. Добоша, А. Кашшай, Е. Контратовича, А. Коцку, З. Шолтеса, І. Шутєва та багатьох інших [5: 17].

Приватна Публічна художня школа в Ужгороді (1927) стала своєрідним взірцем для мистецької освіти краю наступних десятиліть. Школа не носила офіційного характеру, не видавала дипломів, але об'єднувала обдарованих, самовідданих мистецтву учнів. Рисунок і живопис викладався згідно з програмами академічних навчальних закладів: початківці вивчали поетапність побудови простих гіпсових зліпків, згодом переходили до орнаментальних розеток, надалі оволодівали зображеннями натюрмортів та анатомічною побудовою людини.

Обох педагогів об'єднувала одна мета – виховання покоління митців, але підходи до її досягнення були різними. Й. Бокшай в своїй художньо-педагогічній діяльності сповідував реалістичний прагматизм, привертаючи основну увагу вихованців до основ академічної підготовки, до вивчення спадщини класиків світового мистецтва, А. Ерделі наполягав на вмінні передати в художніх творах емоційний настрій. Й. Бокшай вважав, що творча молодь повинна оволодівати мистецтвом через заняття «штудіями» – короткочасними постановками, які вдосконалюють мистецькі знання (виявляють компоновку, конструктивну побудову, світлотіньові градації, з'ясовують перспективу, простір); А. Ерделі наполягав на передачі відчуття, романтизму через використання експресивної манери зображення, імпресіоністичного колориту, декоративності.

Образотворчі знання і навички прививалися юним любителям пензля на аудиторних заняттях, але поширення набули й позанавчальні, як: виїзди на пленерні замальовки; відвідування художніх виставок в картинній галереї. Митці намагалися привити учням духовні та естетичні цінності, розвинути їх творчі здібності, забезпечити набуття молоддю гуманістичних якостей.

Мистецько-педагогічні традиції, започатковані Й. Бокшаєм та А. Ерделі, множилися в майбутні роки, проростали творчими паростками їх послідовників. До викладання предметів естетичного циклу в гімназіях, «горожанських», народних школах краю залучалися вже учні корифеїв, які набули статусу професійних художників та майстрів народного мистецтва Закарпаття [7: 434]. Так, А. Коцка та Е. Контратович були вчителями початкових шкіл на Березнянщині, А. Борецький викладав малюнок в горожанській школі Великого Бичкова, А. Добош – у горожанській школі Мукачева, Ф. Манайло після закінчення Празької художньо-промислової школи навчав малюнку в Ужгородській ремісничій школі. Всі вони прагнули до поширення досвіду вчителів, природно переплітаючи його зі своїми методиками викладання.

З-поміж тих, хто з особливим натхненням сприяв науку класиків закарпатського живопису та

обрав за взірць мистецьку філософію Й. Бокшай, був Золтан Баконій, який посів гідне місце в справі продовження надбань педагогів-художників [3:15]. Із перших самостійних кроків на художньо-педагогічній стежині, він, не вагаючись, демонстрував відданість високим ідеалам, привитим наставниками, передаючи свої знання вже власним учням, чим вибудував унікальний ланцюжок спадкоємності традицій живописної школи. Пізніше Золтан Баконій згадував: «Мені в житті дуже поталанило, коли ще в дитячі роки доля звела мене з цією чудовою людиною. Він часто приїжджав на етюдні замальовки в моє село, а ми, малюки, обступали його і з великим натхненням спостерігали за появою рідних краєвидів на полотні» [4: 1].

Золтан Баконій стає учнем Ужгородської реальної гімназії, де з надзвичайною наполегливістю поринає у світ мистецтва під керівництвом того ж славновісного художника, який з малечку вразив дитячу душу своїм талантом – Й. Бокшай [1]. Навчання образотворчим дисциплінам (малюванню і дескриптивній геометрії) в непрофільному закладі було поставлено викладачем із урахуванням усіх компонентів по підготовці професійних митців. Володіючи багатим арсеналом живописних технік (фресковою, олійною, гуашевою, акварельною, пастельною), художник намагався передати ці знання і навички своїм вихованцям. В школі була створена унікальна мистецька атмосфера, яка полонила душу учнів і у багатьох спрямувала подальше становлення на стежину творчості. Вісім років навчання в Ужгородській реальній гімназії під безпосереднім керівництвом Й. Бокшай утвердили в намірах наслідувати приклад і досвід свого вчителя, нести дух високого мистецтва в сільські школи Перечинщини, Тячівщини, Ужгородщини, Хустщини.

Наступна зустріч Золтана Баконія з Йосипом Бокшаєм відбулася вже після війни (1946) і вирішила подальшу його долю [6]. За порадою свого вчителя влаштувався керівником образотворчого гуртка при місцевому Палаці піонерів. Із цього часу розпочалася їх плідна співпраця як колег: Йосип Йосипович щирими консультаціями допомагав у вихованні молоді в позашкільному закладі; був частим гостем на заняттях; брав активну участь у відборі виставкових дитячих малюнків; головував у журі на образотворчих конкурсах; запрошував Золтана Баконія з вихованцями у свою майстерню, де відкривав юним художникам таємниці творчості [2]. Успішність гуртківців обговорювалася педагогами, робилися висновки і коректувалася методика викладання. Зафіксовані в записнику Золтана Баконія непоодинокі факти, коли при перегляді робіт студійців, корифей виділяв найбільш талановитих учнів і наполягав на приділенні їм особливо пильної уваги при навчанні. Так, з-поміж багатьох, був відмічений Олександр Студені і зауважено: «Я бачу в юнака неабиякий талант, який необхідно розвивати й удосконалювати, вести його до вершин майстерності». Згодом, акварелі цього хлопчика експонувалися на весоюзній виставці в Москві, а редколегія Великої Ра-

дзянської Енциклопедії серед сотні інших відбрала саме його роботу як найкращий ілюстраційний матеріал для статті «Дитячий малюнок» [8].

По доброму Бокшаївському почину, стали опікуватися образотворчою студією й інші митці – А. Кашшай, А. Коцка, О. Петкі, З. Шолтес, які привносили свіжі ідеї у справу виховання та навчання обдарованої молоді. Активна співпраця видатних художників часу із дитячою студією створювала широкий суспільний резонанс, підносила авторитет керівника, його системи навчання та розвитку школярів в очах громадськості, сприяла її подальшому вдосконаленню і популяризації. Золтан Баконій зізнався: «Я не став професійним художником, а обрав професію педагога, однак цьому повністю завдячую своєму вчителю. Маєстро ще в дитинстві допоміг мені в утвердженні вибору майбутньої професії. Це він направив мене на шлях, який став змістом життя» [4]. Тому частими були розповіді керівника про великого художника Бокшая, про його особисті якості, творчі досягнення, які із зацікавленням сприймалися вихованцями студії.

Формування Золтана Баконія як художника-педагога відбулося під керівництвом фундаторів закарпатської школи живопису, тому логічним стало успадкування основних методик їх роботи. По-перше, в педагогічній та творчій діяльності корифеї спиралися на народне мистецтво, згодом, цей момент набув широкого використання в навчально-виховному процесі студії образотворчого мистецтва при Ужгородському Палаці піонерів. Для видатних митців джерелом тем була творчість народу, її колоритне декоративно-прикладне мистецтво. Головними завданнями своєї діяльності педагог вважав формування світогляду вихованців, спрямованого на вивчення національної культури, звичаїв свого народу, популяризацію його здобутків. Знайомство з творами колоритного мистецтва краю, народним одягом, пам'ятниками дерев'яної архітектури передавалося в швидких акварельних і графічних замальовках юних художників. Свідченням цього є велика кількість дитячих малюнків із зображенням людей у вишиванках, сільських інтер'єрів, виробів із дерева, метала, сюжетних композицій на фоні чудової природи, які дбайливо зберігалися керівником студії і надалі знаходяться в фондах сучасного обласного Палацу дітей та юнацтва.

Другим моментом, успадкованим від своїх вчителів і перенесеним у творчу та педагогічну діяльність було використання широкомасштабних композицій. Пейзажний живопис в творчості Й. Бокшая, А. Ерделі та їх учнів – Ю. Герца, А. Кашшая, Е. Кондратовича, А. Коцки, З. Шолтеса, І. Шутева займав вагомe місце, створюючи цільний образ чарівності краю і неповторності карпатських гір. Наслідуючи традиції закарпатської школи живопису, вихованців студії передавали красу рідних просторів, живописність краєвидів під час пленерних поїздок по Закарпаттю.

Третьою складовою спадкоємності традицій було відображення життя простих селян Карпатського краю. Студійці також намагалися виконувати

багатофігурні сцени, висвітлювати побут місцевих жителів. Кращому розумінню специфіки укладу життя сприяли показ керівником багатого краєзнавчого матеріалу, зібраного під час екскурсій по області (вишивок, керамічних, дерев'яних, металевих виробів закарпатських майстрів) та великої кількості ілюстрацій.

Фундатори крайової художньої школи були різними людьми за складом характеру, життєвими уподобаннями, звичками, але їх об'єднувало служіння мистецтву, незгасна любов до нього, до рідного краю, потяг до педагогічної діяльності, а ще – висока інтелігентність, толерантність, менталітет, властивий високопорядним особистостям. Всі ці риси були успадковані кращими учнями, в числі яких був і Золтан Баконій, який прийняв естафету підготовки майбутніх закарпатських художників, гідно проніс її через усе своє життя та передав поколінням своїх вихованців – сучасних педагогіч-митців.

Висновки і перспективи. Спадкоємність традицій простежується протягом всієї історії становлення закарпатської школи живопису, адже її основоположники охоче передавали свій багатий досвід молодшому поколінню. Ця атмосфера мистецького життя краю першої половини ХХ століття була повторена в 43-річній діяльності Золтана Баконія в студії образотворчого мистецтва Ужгородського Палацу піонерів.

В умовах початку ХХІ століття з його новими викликами, мисленням, культурними та ідеологічними обставинами, людство повинно в ім'я самозбереження спиратися на вічні гуманістичні цінності, генеруванню, утвердженню та передачу яких нащадкам завдячуємо, з-поміж інших, і Золтану Баконію. Особистості такого роду мають становити безцінний фонд гуманітарної спадщини народу, адже, загальновідомо, що краса, в широкому філософському сенсі, врятує світ.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1. *Берізко С.* Добрий чарівник / *С. Берізко* // Закарпатська правда. – 1986. – 23 лютого. – С. 3.
2. *Вавра К.* Юні таланти / *К. Вавра* // Молодь Закарпаття. – 1956. – 23 вересня. – С. 3.
3. *Волощук А. В.* Становлення Золтана Баконія як педагога-митця / *А. В. Волощук* // Вісник Прикарпатського національного університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. XXV. – С. 15 – 23.
4. Особистий архів З. С. Баконія Ф. II. Методичні розробки та звіти З. С. Баконія. Спр. 43. Баконій З. С. Згадуєчи Йосипа Йосиповича Бокшая / *З. С. Баконій* // Рукопис, 3 арк.
5. *Островський Г.* Художники Закарпаття / *Г. Островський* // Искусство. – 1981. – № 3. – С. 18-27.
6. *Повниця А.* Учителі рисования / *А. Повниця* // Правда України. – 1983. – 3 апреля. – С. 2.
7. *Поп І. І.* Закарпатська школа живопису. Культура Закарпаття 20-х -30-х років ХХ століття / *І. І. Поп* // Нариси історії Закарпаття / [редкол.: І. Гранчак, Е. Балагурі, І. Грицак та ін.]. – Ужгород: Закарпаття, 1993. – Т. II.: (1918-1945). – С. 429 –437.
8. *Сомов Б.* Рисунок из энциклопедии / *Б. Сомов* // Советское Закарпатье. – 1955. – №240. – 9 октября. – С. 3.

Стаття надійшла до редколегії 28 березня 2017 р.